

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชน์

A Study of Abandonment of Avijjasamyojana through Vipassana Meditation

¹พระยุทธนา เกษคิลป์ และ ²วิโรจน์ คุ่มครอง

¹Phra Yutthana Ketsin and ²Viroj Koomkrong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Palisuksa Buddhagosa Campus, Thailand.

¹E-mail: yutthana120636@gmail.com, ²koom-krong9@hotmail.com

Received May 23, 2023; Revised June 10, 2023; Accepted August 25, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาอวิชชาสังโยชน์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชน์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง ปรับปรุง แก้ไข สรุปผลการวิจัยในลักษณะพรรณนา พบว่า

1) อวิชชาสังโยชน์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือธรรมที่ผูกมัดสัตว์ให้ติดอยู่ในสังสารวัฏ อวิชชาสังโยชน์นี้เป็นเหตุเกิดแห่งอวิชชา เหตุที่ทำให้เกิดอวิชชาความไม่รู้คือ อาสวะ เป็นเหตุให้เกิด ความดับอวิชชาย่อมมีเพราะอาสวะดับ ปฏิปทาที่จะถึงความดับแห่งอวิชชา มี 8 อย่าง ประกอบด้วย 1) ไม่รู้ทุกข์ 2) ไม่รู้สมุทัย 3) ไม่รู้โรคร 4) ไม่รู้โรครคามินีปฏิปทา 5) ไม่รู้อดีต 6) ไม่รู้อนาคต 7) ไม่รู้ทั้งอดีตทั้งอนาคต 8) ความไม่รู้ปฏิจจสมุปบาท

2) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชน์โดยการใช้สติสัมปชัญญะกำหนดรู้และควรละทุกอย่างที่ปรากฏขณะปัจจุบัน คือ 1) รู้จักทุกข์ 2) รู้จักเหตุเกิดแห่งทุกข์ 3) รู้จักทางความดับทุกข์ 4) รู้จักทางถึงความดับทุกข์ 5) รู้จักอดีต 6) รู้จักอนาคต 7) รู้จักทั้งอดีตทั้งอนาคต 8) รู้จักปฏิจจสมุปบาท วิชาคือความรู้ เป็นหัวหน้าแห่งความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย หิริ และโอตตปเป เป็นไปตามพระพุทธเจ้าสอนว่า ทุกตัวอย่างใดอย่างหนึ่งในโลกนี้และในโลกอื่นทั้งหมดมีอวิชชาสังโยชน์เป็นมูลเหตุเกิดขึ้นด้วยความปรารถนาและความโลภ เพราะมีอวิชชาสังโยชน์เป็นมูลเหตุปุถุชนจึงมีความปรารถนาชั่ว และเมื่อละอวิชชาสังโยชน์ได้ทำวิชาให้เกิดขึ้นจึงละทุกข์ทั้งปวง

คำสำคัญ: การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา; อวิชชาสังโยชน์; คัมภีร์พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aimed at; 1) study the Avijjasamyojana or ignorance fetters in Buddhism, and 2) study of insight practice for Avijjasamyojana abandonment. It was documentary research, the received data was collected, compiled, and presented in detail related. The results revealed that

1) The results revealed that Avijjasamyojana in Buddhism refers to a bondage of all beings within the circle of birth and death. This is the origin of ignorance, which is the delusive knowledge, the origin of delusive knowledge causes the rise of ignorance called Asava or mental intoxication, the cessation of Avijjasamyojana arises due to its cessation of Asava. There are 8 types of the practice for ignorance abandoning including: 1) ignorance of suffering, 2) ignorance of suffering's origin, 3) ignorance of cessation suffering, 4) ignorance of the way leading to suffering end, 5) ignorance of past, 6) not knowing the future, 7) not knowing both the past and the future, 8) not knowing Paticcasamuppada.

2) The practice of Vipassana meditation to abandon the ignorance by using mindfulness for realizing the truth and let go of all phenomenon currently appearing is included; 1) knowing suffering, 2) knowing the origin of suffering, 3) knowing the cessation of suffering, 4) knowing the way to reach the suffering, 5) the past, 6) the future, 7) the past and the future, 8) knowing Paticcasamuppada. Vijja is the knowledge which plays as head of the perfection of wholesomeness, moral shame, and moral dread, as the Buddha has stated that any woeful world and the other existence are caused by Avijjasamyojana through ignorance and greed, because ignorance is a cause of all evil desires for mortals and when all ignorance have been abandoned, all woeful realms must be completely uprooted.

Keywords: Vipassana Meditation; Avijjasamyojana; Buddhist Text

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้มุ่งประพฤติปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอภิปญญาสิกขา หรือเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาสอนบรรดาพุทธบริษัทนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีหลายระดับ เมื่อกล่าวถึงหลักการหนึ่งซึ่งนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด นั่นคือการได้เข้าถึงซึ่ง “พระนิพพาน” หมายถึง ภาวะของการดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงได้หมดสิ้นหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสารอันยาวไกลไร้ที่สิ้นสุดการที่มนุษย์จะบรรลุนิพพานได้ มนุษย์จำเป็นจะต้องตัดกิเลสออกจากจิตใจให้หมดไป กิเลสนั้นเรียกว่า “อวิชชาสังโยชน์” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งเป็นตัวการของปัญหาดังกล่าวทั้งหมด พระผู้มีพระภาคประทับอยู่เขตกรุงสาวัตถี ครั้นนั้นแล ชาณุสโสณิพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว ชาณุสโสณิพราหมณ์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ท่านพระโคตม สิ่งทั้งปวงมีหรือ” “พราหมณ์ โวหารนี้ว่า ‘สิ่งทั้งปวงมี’ นี่เป็นที่สุดอย่างหนึ่ง” ท่านพระโคตม ก็สิ่งทั้งปวงไม่มีหรือ “พราหมณ์ โวหารนี้ว่า ‘สิ่งทั้งปวงไม่มี’ นี่เป็นที่สุดอีกอย่างหนึ่ง” ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด 2 อย่างนั้น ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้หนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ ได้ด้วยประการนี้’

นอกจากนี้อริชาสังโยชนียังได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มที่เป็นอนุศุลธรรมที่ช่วยให้อริชาสังโยชนียกกำลังในการผูกยึดเหนี่ยวแน่นมากยิ่งขึ้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับอริชาสังโยชนียกกำลังที่ผูกยึดสัตว์ไว้ในภพว่า “ปุถุชนผู้ประกอบด้วยอริชาสังโยชนียกยังไม่ได้สดับยอมไม่พ้นจากชาติ (ความเกิด) ชรา (ความแก่) มรณะ (ความตาย) โสกะ (ความเศร้าโศก) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) ย่อมไม่พ้นจากความทุกข์ ด้วยเหตุนี้จึงต้องทำการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาทำการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงปัญหาในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอริชาสังโยชนียก ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

บทความวิจัยการศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอริชาสังโยชนียก ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเรื่องศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอริชาสังโยชนียก มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ข้อ ดังนี้ 1) อริชาสังโยชนียกในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร 2) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอริชาสังโยชนียกเป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงและบอกต่อสานต่อปฏิบัติต่อจนสามารถบรรลุความเป็นพระอริยบุคคลเบื้องต้นได้และสามารถนำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแผ่ได้ต่อไป ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ศึกษาสารนิพนธ์เรื่องนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาอริชาสังโยชนียกในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- 2) เพื่อศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอริชาสังโยชนียก

การทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเอกสารออกเป็นสองส่วน คือ เอกสารชั้นปฐมภูมิ ประกอบด้วยคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา และปกรณ์วิเสส วิสุทธิมรรค หนังสือ ตำรา บทความ เอกสารทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ทบทวนรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องมีรายละเอียดดังนี้

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา หมายถึง ปัญญาที่เห็นสภาวะรูปธรรมนามธรรม หรือรูปนามในปัจจุบัน ขณะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติตามความเป็นจริงว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตน ไม่สามารถบังคับบัญชาได้นั่นก็คือไตรลักษณ์ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความรู้แจ้ง เกิดปัญญา หรือวิธีการทำให้เกิดการเห็นแจ้ง (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2558) ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนถึงที่สุดแล้ว ผลที่ได้คือ การบรรลุธรรมสามารถขจัดกิเลสจนหมดสิ้นไป คือความหลุดพ้นอย่างเด็ดขาดทำลายอาสวกิเลสด้วยญาณหรือวิชาขั้นสุดท้าย ทดลองฝึกปฏิบัติตามที่ได้อ่านมา และการปฏิบัตินี้จะนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริง (Damnoen et al., 2021) การบูรณาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตในการพัฒนาพฤติกรรมของตนเอง (พระอำพัน นิลโน และ ธาณี สุวรรณประทีป, 2565) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำไปใช้ด้วยความรอบคอบ (Tan & Damnoen, 2020) มีความรู้ ควบคู่กับการมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม ด้วยการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างสุขสงบ (ปริยพร วิศาลบุรณ และคณะ, 2566)

อริชาสังโยชนียก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อริชาคือความโง่เขลา ความไม่รู้ใน อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค และเพิ่มอีก 4 ข้อ คือ ไม่รู้อดีต ไม่รู้อนาคต ไม่รู้ทั้งอดีตและไม่รู้ทั้งอนาคต ไม่รู้ในปฏิจจนสมุบาท อริชา ได้แก่ ความไม่รู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะปัจจุบัน ไม่ใช่ว่าไม่มีอะไรเลย

เมื่อมีความไม่รู้ ก็ต้องหมายความว่าไม่รู้อะไร ไม่รู้ความจริงของสิ่งที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน เช่น จิตอย่างนี้มีอยู่น่าสนใจน่ารู้เพราะเหตุว่าทุกคนยึดถือจิตว่าเป็นเรา แต่ว่าจิตเองไม่ใช่ของใครเลยทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย

สรุปว่า เหตุให้เกิดชีวิตอันเป็นทุกข์นี้ มีหัวหน้าหลักๆ อยู่ 2 อย่าง คือ 1.อวิชชา ความไม่รู้หรือสงสัย ไม่รู้ข้อเท็จจริง ของชีวิตอย่างครบถ้วนทุกแง่ทุกมุม พอไม่รู้จึงชีวิตตีพ้อ ก็ทำให้หลงเข้าใจผิด ไปว่า เป็นตัวเป็นตน เป็นเรา เป็นของเรา เป็นของดี ของวิเศษ ของสุข ของน่าเอา และ 2.ตัณหา ความเพติดเพลินยินดี เมื่อเกิดความหลงเพติดเพลินยินดีในชีวิต ยินดีในสุข รักสุข ก็เป็นเหตุให้ เกิดความยึดถือในสุข ไม่ยอมปล่อยสุข ก่อให้เกิดการกระทำเพื่อให้ได้สุขที่มีรูปร่างหน้าตาต่างๆ กันออกไป วนเวียนไปเรื่อยๆ

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชนนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการวิจัยต่างๆ ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary source) จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ปกรณ์เสส วิสุทธิมรรค และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary source) จากหนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เรียบเรียง ตรวจสอบความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของข้อมูล ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของแหล่งที่มา โดยเปรียบเทียบกับคัมภีร์พระไตรปิฎก
3. วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล สรุปคำตอบปัญหาการวิจัย ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ โดยการเข้าพบกับอาจารย์ที่ปรึกษา และคณาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเป็นระยะๆ
4. ปรับปรุง แก้ไขเนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอวิชชาสังโยชนในพระพุทธศาสนาเถรวาท

“อวิชชาสังโยชน” หมายถึง เครื่องเป็นเครื่องผูกพันน้อยใหญ่ เป็นกิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์ หรือธรรมที่มัดใจสัตว์ไว้กับทุกข์ที่เรียกว่า อวิชชา ได้แก่ ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ความไม่รู้ในส่วนอดีต ความไม่รู้ในส่วนอนาคต ความไม่รู้ในส่วนอดีตและอนาคต ความไม่รู้ในปฏิจจสมุปบาทว่าเพราะธรรมนี้เป็นปัจจัย ธรรมนี้จึงมี ความไม่รู้ความไม่เห็น ความไม่ตรัสรู้ ความไม่รู้โดยสมควร ความไม่รู้ตามเป็นจริง ความไม่แทงตลอด ความไม่ถือเอาโดยถูกต้อง ความไม่หยั่งลงโดยรอบคอบ ความไม่พินิจ ความไม่พิจารณา ความไม่ทำให้ประจักษ์ ความทราบปัญญา ความงัเฮลา ความไม่รู้ชัด ความหลง ความลุ่มหลง ความหลงไหลอวิชชา โอมะคืออวิชชา โชคะคืออวิชชา อนุสสัยคือ อวิชชา ปริยฐานคือ อวิชชา คืออวิชชาอกุศลมูลคือโมหะนี้ เรียกว่าอวิชชา โลกนี้ถูกอวิชชานี้ โอบล้อม หุ้มห่อ คือ ห้อมล้อม ครอบคลุม ปกคลุม บดบังไว้รวมความว่า โลกถูกอวิชชาหุ้มห่อไว้ คำว่า โลก ได้แก่ โลกนรก โลกกำเนิดเครื่องจรรโลงโลกในเปตวิสัย มนุษยโลก เทวโลก ชั้นธโลก ธาตุโลก อายตนโลก โลกนี้ โลกหน้า พรหมโลก เทวโลก นี้ตรัสเรียกว่า โลก ในอรรถกถาให้ความหมายเอาไว้ว่า เป็นเครื่องผูกพันสัตว์ทั้งหลายไว้ในภพ (คือภพ) ที่แล้วด้วยวิญญูชนทุกข์ เป็นเครื่องพันนาการ เพราะสังโยชนเหล่านี้ ย่อมผูก คือตามผูกสัตว์ทั้งหลายไว้ในภพ

อีกนัยหนึ่งย่อมเชื่อมภพไว้ด้วยภพ รวมถึงการผูกมัดบุคคลผู้มีสังโยชนไว้ด้วยกรรมและวิบากอันเป็นทุกข์ หรือด้วยลำดับของ ภพ ในภพ กำเนิด คติ วิญญูณ ฐิติ และสัตตาวาส เป็นต้นและยิ่งไปกว่านั้น สังโยชนก็ยังสามารถยังสัตว์ให้จมลงในวิญญูณได้ด้วยจากความหมายต่างๆ ดังกล่าวนั้น ทำให้สังโยชนสะท้อนภาพให้เราเห็นถึง

ความเป็น “เครื่องพันธนาการล่องหน ซึ่งเกี่ยวโยงสัตว์ทั้งหลายเอาไว้โดยไม่ให้เห็นและไม่ให้ รู้สึกรู้สิด เป็นเหตุให้ สัตว์เหล่านั้นต้องกลับมาเวียนว่ายอยู่ในภพทั้ง 3 ได้แก่ กามภพ รูปภพ และอรุณภพอย่างไม่มีวันจบสิ้นตราบใด ที่ยังไม่ได้เรียนรู้วิธีปลดเครื่องพันธนาการเหล่านั้นออก ” อวิชชา คือ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องประกอบสัตว์ให้ติดอยู่ในความหลงความงมงาย องค์กรธรรมได้แก่ โมหเจตสิกที่ในอกุศลจิต 12 (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2538)

สรุปว่า อวิชชา หมายถึง ความไม่รู้แจ้ง คือ ความไม่รู้ตามความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ โดยถูกต้องแจ่มแจ้ง มิได้หมายถึงความไม่รู้ศิลปะวิชาการต่างๆ หรือไม่รู้รู้รอบรู้หนทางเป็นต้น อวิชชา หมายถึงความไม่รู้ในอริยสัจ คือไม่รู้ในทุกข์ ได้แก่ไม่รู้ว่าจะไรบ้างที่เป็นตัวทุกข์ เช่นไม่รู้ความเกิด ความแก่ ความตาย ความผิดหวัง เป็นตัวทุกข์ ไม่รู้ในเหตุเกิดทุกข์ ได้แก่ไม่รู้่ว่าทุกข์นั้นเกิดมาจากต้นเหตุในจิตของตนเอง มิใช่เกิดจากผีสิง เทวดา มิใช่เกิดจากการบันดาลไม่รู้ในความดับทุกข์ ได้แก่ความไม่รู้่ว่าทุกข์นั้นเมื่อเกิดแล้วสามารถดับได้ โดยการกำจัดต้นเหตุให้หมดไปไม่รู้ในข้อปฏิบัติสำหรับดับทุกข์ ได้แก่ไม่รู้่ว่าทุกข์นั้นจะดับสนิทได้ด้วยมรรค 8 มี สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ มิใช่ดับได้ด้วยการวิงวอนขอร้องให้คนอื่นช่วยความไม่รู้สึกรู้สิดตัวพร้อมโดยไม่สมบูรณ์ในความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ ในขณะที่กำลังเผชิญหน้ากับมัน กล่าวคือไม่รู้กายในกาย ไม่รู้เวทนาในเวทนา ไม่รู้จิตในจิต และไม่รู้ธรรมในธรรม ก็คือไม่มีสติปัญญา 4 ที่บริบูรณ์ นั้นเองคือ อวิชชา

“อวิชชาสังโยชน์” ประกอบด้วย สังโยชน์ทั้ง 9 “รวมกับอวิชชาเป็น 10” ล้วนแต่มีมูลมาจาก “อวิชชา” มีอยู่ได้เพราะ “อวิชชา” หลักเกณฑ์ในปฏิจกสมุพบาท มีอยู่ว่า ความทุกข์หรือสังขารทั้งปวง รวมทั้งกิเลสด้วย มีมูลมาจากอวิชชา ถ้าทำลายอวิชชาเสียเพียงอย่างเดียวเท่านั้นสิ่งต่างๆ ที่เป็นกิเลสหรือความทุกข์ก็ดับไปหมด และเรื่องก็สิ้นสุดลงเพียงเท่านั้น “ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ตรัสรู้ ไม่เข้าใจ อริยสัจ 4 ทั้งเราและเธอ จึงได้วิ่งเล่นเร่ร่อนไป “ในสังสารวัฏ” สิ้นกาลนานอย่างนี้”

อวิชชา คือ ความงมงาย ความไม่รู้ใน อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค และเพิ่มอีก 4 ข้อ คือ ไม่รู้อดีต ไม่รู้อนาคต ไม่รู้ทั้งอดีตและไม่รู้ทั้งอนาคต ไม่รู้ในปฏิจกสมุพบาท อวิชชา ได้แก่ ความไม่รู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะปัจจุบัน ไม่ใช่ว่าไม่มีอะไรเลย เมื่อมีความไม่รู้ ก็ต้องหมายความว่าไม่รู้อะไร ไม่รู้ความจริงของสิ่งที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน เช่น จิตอย่างนี้ที่มีอยู่น่าสนใจน่ารู้เพราะเหตุว่าทุกคนยึดถือจิตว่าเป็นเรา แต่ว่าจิตเองไม่ใช่ของใครเลยทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย

ลักษณะของอวิชชาที่ไม่รู้อริยสัจ 4 นั้น มีการไม่รู้ตามความเป็นจริงมีอยู่ 8 ประการ เรียกว่า อวิชชา 8 มีอธิบายดังนี้

1. ความไม่รู้ในทุกข์ พระพุทธศาสนามองว่า มนุษย์ได้รับความทุกข์ต่างๆทั้งในอดีต กำลังได้รับอยู่ในปัจจุบัน และจะได้รับต่อไปในอนาคต แต่มนุษย์ยังไม่รู้สึกตัวไม่มีความสะดุ้งกลัวต่อความทุกข์เหล่านี้ มัวหลงเพลิดเพลินอยู่ ความทุกข์ที่ได้รับได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความโศกเศร้าเสียใจ ความรำให้รำพัน ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความได้ประสบกับสิ่งที่ไม่รัก ความไม่สำเร็จตามความประสงค์ ความดับแค้นใจ ความทุกข์เหล่านี้ไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงให้พ้นได้ ต้องได้รับกันมากน้อยตามสมควรแก่ฐานะของตน

2. ความไม่รู้เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ พระพุทธศาสนามองว่า ต้นเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ คือโลภะ คือความอยากได้ ความยินดี พอใจ ติดใจ เป็นต้นเหตุของความทุกข์กันธรรมดาคนทั่วไปไม่รู้เหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ต่าง มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความไม่สบายใจ เป็นต้น ต้องชวนช่วยพยายามทำกิจการต่างๆทั้งฝ่ายดีฝ่ายไม่ดีเพื่อแสวงหาให้ได้มาซึ่งอารมณ์ที่น่ายินดีน่าปรารถนาต่างๆ แม้จะเหนื่อยกายเหนื่อยใจก็ไม่ย่อท้อถอยหลัง มุ่งหวังแต่จะให้สำเร็จกิจที่ตนกระทำนั้นแล้วก็จะได้สิ่งที่ตนปรารถนามา แต่คนทั้งลำบากราย หลายไม่รู้ตัวว่าได้ติดอยู่ภายใต้อำนาจของโลภะที่เป็นผู้จัดแจงให้ตนต้องเหนื่อยยากลำบากราย เพราะอำนาจแห่งรูปต้นเหตุ คือความยินดี พอใจใน

รูป สัตตัตถาคือความยินดีพอใจในเสียง คันธัตถาคือความยินดีพอใจในกลิ่น รสัตถาคือความยินดีพอใจในรส โผฏฐัพพัตถาคือ ความยินดีพอใจในการสัมผัส ธัมมัตถาคือความยินดีพอใจในการนึกคิด

3. ความไม่รู้ธรรมที่เป็นหนทางแห่งความดับทุกข์ พระพุทธศาสนาไม่สนับสนุนให้มนุษย์ทั้งหลาย เกิด แก่ ตาย อยู่ในภูมิต่างๆ จะเป็นภูมิต่ำ ภูมิสูง หรือบุคคลชั้นต่ำ ชั้นสูงก็ตาม แต่จะชี้แนะแนวทางให้ได้พ้นไปจากภูมิต่างๆ พระพุทธศาสนายกย่องพระนิพพานว่าเป็นสิ่งประเสริฐเพราะพระนิพพานนี้มีสภาพเป็นสันติสุขคือคำชี้แจงในการใช้อักษรและหมายเลยย่อฝึกสารถ 5 ไม่เกี่ยวกับการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การถูกต้องการคินิกทั้งปวง จุดหมายปลายทางที่พระพุทธศาสนาต้องประสงค์ก็คือ วิมุตติรส อันได้แก่พระนิพพานอย่างเดียว

4. ความไม่รู้หนทางที่ให้เข้าถึงความดับทุกข์ การปฏิบัติที่เพื่อหวังจะให้พ้นจากทุกข์มีอยู่ 2 อย่างคือ

1) การปฏิบัติในทางโลก ได้แก่ การพยายามประกอบอาชีพต่างๆ เช่น ทำนา ทำสวนค้าขาย รับจ้าง ทำราชการ และบางคนก็ประกอบอาชีพที่เป็นไปในทางทุจริต เช่น ลักทรัพย์ ทำการประมง ล่อลวงเป็นต้น และบางพวกเมื่อได้ประสบกับความทุกข์กายทุกข์ใจแล้ว ก็ไปหาหมอยา หมอดู เพื่อปัดเป่าให้พ้นทุกข์เหล่านี้

2) การปฏิบัติในทางธรรม ได้แก่ การบริจาคทาน รักษาศีล ทำสมณะ ปฏิบัติโดยอัตตภิสมณานุโยค คือ ทรมาณร่างกายด้วยประการต่างๆ ปฏิบัติเหมือนโค เหมือนสุนัข ปฏิบัติโดยกามสุขัลลิกานุโยค คือ บำรุงบำเรอตนให้ได้รับความสุขต่างๆ ตามความพอใจของตน

5. ความไม่รู้ในขันธ อายตนะ ธาตุ ที่เป็นอดีต คำว่า ขันธ อายตนะ ธาตุ ที่เป็นอดีตนั้น เป็นการกล่าวโดยธรรมาธิฐาน กล่าวโดยบุคลาธิฐานก็ได้แก่สัตว์ทั้งหลายที่เคยเกิด และตายไปแล้วนั่นเอง ฉะนั้น จึงหมายถึงไม่รู้ตัวเรา หรือคนอื่น เคยเกิดเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม หรืออบายสัตว์ แต่สำหรับในชาติต่อไปนั้น รู้ว่าจะต้องเกิดอีก ดังเช่นผู้ที่มีความเห็นว่าสัตว์ทั้งหลายมีพระเจ้าเป็นผู้สร้าง ฉะนั้น เมื่อสัตว์เหล่านี้ตายลงแล้ว ก็ได้ไปเกิดตามคำสั่งของพระเจ้าอีก

6. ความไม่รู้ในขันธ อายตนะ ธาตุ ที่เป็นอนาคต หมายความว่า ตัวเราและคนอื่น เมื่อตายจากชาตินี้แล้วก็ไม่มีเกิดต่อไปอีก แต่มีความ เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายย่อมเคยเกิดมาแล้วในชาติก่อน บุคคลจำพวกที่มีความเห็นเช่นนี้ มีหลายลัทธิด้วย กัน แม้คนที่ถือลัทธิพุทธที่มีความเห็นเช่นนี้ก็ยังมี บุคคลเหล่านี้ไม่เชื่อว่าเมื่อตายแล้วจะเกิดอีกต่อไป แต่เชื่อว่าเคยเกิดมาแล้วในชาติก่อน เพราะอาศัยที่เคยได้พบเห็นผู้ที่ระลึกชาติได้

7. ความไม่รู้ใน ขันธ อายตนะ ธาตุ ที่เป็นอดีตและอนาคต ไม่รู้ว่า มนุษย์ เทวดา พรหม และอบายสัตว์ที่เคยเกิดมาแล้วในอดีต และที่จะเกิดต่อไป ไม่รู้ว่า มนุษย์เทวดา พรหม และอบายสัตว์ที่เคยเกิดมาแล้วในอดีต และที่จะเกิดต่อไป ข้างหน้า ตัวเราและคนอื่น เคยเกิดมาแล้วและจะเกิดต่อไปข้างหน้า บุคคลจำพวกที่มีความเห็นเช่นนี้ ก็มีหลายลัทธิเช่นเดียวกัน เป็นเพราะว่าพวกนี้ไม่เคยได้รับการศึกษาใน พระสูตร พระอภิธรรม และ ไม่เคยปฏิบัติวิปัสสนา ทั้งยังไม่เคยได้พบเห็นผู้ที่ระลึกชาติได้

8. ความไม่รู้ในรูปนาม ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยมีเหตุให้เกิดตามนัยปฏิจจสมุปบาท การเห็น การได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส ถูกต้อง เหล่านี้พระพุทธศาสนาถือว่า ล้วนแต่เป็นผลที่ เกิดจากเหตุ คือ การกระทำด้วยกาย วาจา ใจ ทั้งดีและไม่ดี ซึ่งเป็นเหตุเก่า มีอวิชชา ตณหาเป็นมูล และโดยอาศัยที่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย การเห็น การได้ยิน เป็นต้น แล้วก็มีกระทำด้วยกาย วาจา ใจ ทั้งดีและไม่ดีขึ้นอีก ซึ่งเป็นเหตุใหม่ มีตณหา อวิชชาเป็นมูล ทำให้ร่างกายและการเห็น การได้ยิน เป็นต้นที่เรียกกันว่า คนนั้น คนนี้ ซึ่งเป็นผลเกิดต่อไปอีก เหตุและผลดังกล่าวมานี้ เมื่อแสดงตามนัยแห่งปฏิจจสมุปบาทแล้ว คือ การกระทำต่างๆ ที่เป็นเหตุเท่านั้นได้แก่ อวิชชา สังขาร ตณหา อุปาทาน กัมมภาวะ สัตว์ทั้งหลายและการเห็น การได้ยิน เป็นต้น ที่เป็นผลเกิดขึ้นนั้น ได้แก่ วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา การกระทำด้วยกาย วาจา ใจ ของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเหตุใหม่นั้น ได้แก่ ตณหา อุปาทาน กัมมภาวะ

อวิชา สัณฑะ สัตว์ทั้งหลายและการเห็น การได้ยิน เป็นต้น ที่จะ เป็นผลเกิดต่อไปนั้น ได้แก่ วิญญาน นามรูป สฬายณะ ผัสสะ เวทนา

4. บุคคลผู้ละอวิชาสังโยชน์

เสขะ แปลว่า ผู้ยังต้องศึกษาอยู่ คือยังต้องศึกษาไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบรรลุมรรคผลที่สูงขึ้นไปอีก เรียกเต็มว่า พระเสขะ หรือ เสขบุคคล เสขะ คือพระอริยบุคคลที่ยังไม่ได้บรรลุ อรหัตผล หรือยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามี เสขะ หากได้บรรลุอรหัตผลเป็นพระอรหันต์แล้วก็เป็นอันพ้นจากความเป็นเสขะ และได้ชื่อว่าใหม่ ว่า อเสขบุคคลผู้บรรลุอรหัตผล บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อละรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชาโดยไม่เหลือชื่อว่าผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตผล บุคคลใดละรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชาได้โดยไม่เหลือ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้เป็นอรหัตผล บุคคลปฏิบัติแล้วเพื่อไม่ให้เหลือซึ่งรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชา ปฏิบัติแล้วเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชา อันบุคคลใดละได้หมดไม่มีเหลือ บุคคลนี้เรียกว่าอรหัตผล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุปว่า บุคคลผู้ละอวิชาสังโยชน์ คือ ผู้บรรลุอรหัตมรรค อรหัตผล ดังพระมหาเถระที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นคือ พระอานนท์เถระ พระมหากัสสปเถระ พระสารีบุตรเถระ และพระโมคคัลลานะเถระ เป็นหลักฐานยืนยันความเป็นพระอริยบุคคลที่เป็นตัวอย่างของการละอวิชาสังโยชน์

หลักการที่เกี่ยวข้องกับอวิชาสังโยชน์

หลักการที่เกี่ยวข้องกับอวิชาสังโยชน์ ได้แก่ โภธิปักขิยธรรม 7 หมวด 37 ประการ โภธิปักขิยวรรค หมวดว่าด้วยโภธิปักขิยธรรม พระสูตรแรกของวรรคคือ สลฺยชนสูตร ว่าด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อละอวิชาสังโยชน์ ปราภูลักษณะเพื่อละอวิชาสังโยชน์เบื้องต้น หรือ ได้แก่ โภธิปักขิยธรรม หมายถึงธรรมอันเป็นฝ่ายแห่งการตรัสรู้ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ มีอยู่ 37 ประการ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 มรรคมองค์ 8 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อวิชาสังโยชน์ในพระพุทธศาสนา ผู้ปฏิบัติจะบรรลุธรรมได้และมรรคญาณผลญาณย่อมปรากฏและสามารถละอวิชาสังโยชน์ได้เด็ดขาดตามระดับของความเป็นพระอริยบุคคลเบื้องต้น ได้แก่ พระอรหัตมรรค พระอรหัตผล และสามารถกำจัดกิเลสให้สิ้นไปและเข้าสู่มรรคนิพพานในที่นั้นๆ ได้โดยเด็ดขาด

2. การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชาสังโยชน์

การปฏิบัติธรรมนั้นถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ ซึ่งมุ่งเน้นการสวดอ้อนวอนหรือการประกอบพิธีต่างๆ เพื่อบูชาพระเจ้าแต่การปฏิบัติธรรมจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ที่ฝึกฝนอย่างถูกต้องและต่อเนื่องได้รับผลดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2558; มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่ยิ่งไปกว่านั้นคือสามารถทำให้บุคคลธรรมดากลายเป็นพระอริยบุคคล และสามารถกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไป บรรลุเป็นพระอรหันต์สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงได้ตรัสเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติธรรมไว้ในพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาทไว้ว่าเธอตั้งอยู่ในธรรม คือ สมถะและวิปัสสนานั้น ย่อมถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย เพราะความสิ้นไปแห่งอวิชาสังโยชน์ จะปรินิพพานในที่นั้นไม่กลับขึ้นมาจากโลกนั้นเป็นธรรมตาสามารถอธิบายโดยสังเขป ดังนี้

1) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชาสังโยชน์ข้อว่าด้วยความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในทุกข์ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ความไม่รู้ในทุกข์ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้รู้ และให้ดับสนิทหมายถึง ความไม่รู้ในอุปาทานทุกข์ หรือความไม่รู้ในอุปาทานขันธ 5 และมีสติรู้เท่าทันอุปาทานทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นด้วยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อให้รู้อุปาทานทุกข์และรู้ในอุปาทานขันธ 5 ให้รู้ทุกข์ทั้งจะละและดับทุกข์เป็นลำดับๆ ไป

2) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชนชื่อว่าด้วยความไม่รู้ในสมุทัย ความไม่รู้ใน "สมุทัย" หมายถึงเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์มาจาก ตัณหา 3 1.กามตัณหา ความอยากในกามหรือความอยากในทางโลกๆ 2. ภวตัณหา ความอยาก 3.วิภวตัณหา ความไม่อยาก,อยากดับสูญ อันจักเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดอุปาทานขันธ 5 อันเป็นอุปาทานทุกข์ การเจริญวิปัสสนาจึงตัดภพชาติได้ คือ เมื่อรู้ทุกข์ตามที่เป็นจริง ก็จะไม่เกิดตัณหา ตัณหาเป็นทุกข์สมุทัยทำให้เกิดภพ พอไม่เกิดตัณหา ภพก็ลดลง เหลือแต่ของเก่าๆของใหม่ลดลง

3) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชนชื่อว่าด้วยความไม่รู้ในนิโรธ ความดับทุกข์เขาเรียกตัวนิโรธ ที่จริงนิโรธมี 5 อย่าง 5 ระดับ เป็นความดับด้วยสมถกัมมัฏฐาน ดับด้วยวิปัสสนากัมมัฏฐาน ต้องดับด้วยอริยมรรค ดับด้วยอริยผล แล้วก็นิพพาน มี 5 อย่าง ค่อยฝึก ที่เราต้องฝึกนั้นคือตัวสมถะกับวิปัสสนา ต้องดับอะไรสมถกัมมัฏฐานดับตัวนิวรณ์ นิวรณ์เป็นตัวกั้นความเจริญทางจิตใจของเรา กามฉันทะ พยาบาท แล้วจิตมันทรงสมาธิขึ้นมา ก็ข่มนิวรณ์ไว้ชั่วคราว เราจะฝึกสมาธิเพื่อฝึกเต็มรูปแบบ

4) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชนชื่อว่าด้วยความไม่รู้ในมรรค ความไม่รู้ใน "มรรค" หมายถึง ความไม่รู้ในมรรคมืองค์ 8 นั้นเอง อันเป็นหนทางสู่ความดับทุกข์ประกอบด้วย 1. ไม่รู้ในสัมมาทิฐิ 2. ไม่รู้ในสัมมาสังกัปปะ 3. ไม่รู้ในสัมมาวาจา 4. ไม่รู้ในสัมมากัมมันตะ 5. ไม่รู้ในสัมมาอาชีวะ 6. ไม่รู้ในสัมมาวายามะ 7. ไม่รู้ในสัมมาสติ 8. ไม่รู้ในสัมมาสมาธิ ได้แก่ อริยมรรคมืองค์ 8 ประการ อริยมรรคนี้ควรทำให้เกิด จึงต้องปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาฟังจะรู้ในมรรคมืองค์ 8 และจะละและดับทุกข์

5) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชนชื่อว่าด้วยความไม่รู้ในอดีต นั้นหมายถึงการไม่รู้ในการระลึกชาติ หรือไม่รู้ในภพต่างๆ ที่ตนเคยได้เกิดเคยได้เป็น เทพ พรหม เทวด มนุษย์ สัตว์ บุคคล ตัวตน ในภพชาติต่างๆ ในปัจจุบันชาติ หมายถึงการ ไม่รู้ไม่ทราบเหตุในการปฏิบัติเพื่อย้อนระลึกขันธ 5 หรืออุปาทานขันธ 5 ที่เคยเกิดเคยเป็นมา กล่าวคือไม่รู้ไม่เข้าใจในขันธ 5 ที่เคยเกิดๆ ดับๆ อันก่อให้เกิดอุปาทานทุกข์นั้นเกิดแต่เหตุปัจจัย และเหตุปัจจัยอะไรนั้นที่ทำให้ เพื่อทำให้เป็นเครื่องเตือนสติ เครื่องรู้ เครื่องระลึก อันก่อให้เกิดปัญญาญาณ และนิพพิทาญาณ อันยังให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในการดับทุกข์

6) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชนชื่อว่าด้วยความไม่รู้ในอนาคต ไม่รู้ในอนาคต 5 ประการการ ไม่รู้ในอนาคต คือการไม่รู้ไม่เข้าใจใน การอุบัติ (การเกิด) การจุติ (การดับ) ของขันธทั้ง 5 ว่าล้วนเกิดแต่เหตุปัจจัยจึงเกิดขึ้นและเป็นไปตามเหตุปัจจัย เช่น กรรมคือการกระทำที่มีเจตนาทั้งสิ้น และอนาคตนั่นก็จักเป็นไปตามเหตุปัจจัยอันคือกรรม การกระทำนั่นเอง ดังนั้นความทุกข์ในกายหน้าหรือชาตินี้ก็ล้วนเกิดดับอันเกิดแต่กรรม การกระทำที่จักไม่ให้งยังให้เกิดอุปาทานขันธ 5 เช่นเดิมหรือเกิดความทุกข์ขึ้นเฉกเช่นเดียวกับอดีต

7) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชนชื่อว่าด้วยความไม่รู้ในอดีตและอนาคต ความไม่รู้ทั้งอดีตและความไม่รู้ทั้งอนาคต" จึงเกิดการไม่ยอมรับและไม่เข้าใจในเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง จึงไม่มีทั้งเครื่องระลึก เครื่องเตือนสติจากการระลึกอดีต, และเกิดความประมาท ขาดการป้องกันจากการไม่รู้ทั้งอดีตและอนาคต ต้นสายปลายเหตุนี้มาจากอวิชชาข้อที่ 7 ในอวิชชา 8 ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่าอริยมรรคมืองค์ 8 คือ เป็นข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น

8) การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชนชื่อว่าด้วยความไม่รู้ในปฏิจจสมุปบาท การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอวิชชาสังโยชนชื่อว่าด้วยความไม่รู้ในปฏิจจสมุปบาท ความไม่รู้ใน "ปฏิจจสมุปบาท" ไม่ทราบไม่รู้ กระบวนการที่เกิดขึ้นของทุกข์ และกระบวนการดับไปของทุกข์ จึงไม่รู้จักอัสสะกิเลส ตลอดจนไม่รู้ ตัณหาและไม่รู้อุปาทานที่แอบซ่อนนอนเนื่องอยู่ในจิตหรือที่เรียกว่าอวิชชา เมื่อไม่รู้ไม่เข้าใจจึงไม่สามารถดับทุกข์ที่เหตุปัจจัยได้อย่างเข้าใจและถูกต้องตามความไม่รู้ใน "ปฏิจจสมุปบาท" ไม่ทราบและไม่รู้ กระบวนการเกิดขึ้นของทุกข์ และกระบวนการดับไปของทุกข์ ปฏิจจสมุปบาทแบบปัจจุบันขณะ คือ การรับรู้อารมณ์ทางสฬายตนะที่มีอวิชชาเป็นปัจจัยเป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุป

อริยสัจสี่เป็นธรรมที่ผู้มดสัตว์ให้ติดอยู่ในสังสารวัฏ มี 8 ประการ ที่เรียกว่า อริยสัจ 8 ที่ควรกำหนดรู้และที่ควรกำหนดละ ควรกำหนดรู้ คือ 1. รู้จักทุกข์ 2. รู้จักเหตุเกิดแห่งทุกข์ 3. รู้จักความดับทุกข์ 4. รู้จักถึงความดับทุกข์ 5. รู้จักอดีต 6. รู้จักอนาคต 7. รู้จักทั้งอดีตทั้งอนาคต 8. รู้จักปัจจุสมุพบาท และควรกำหนดละ ละในสิ่งไม่รู้ 1. ละทุกข์ 2. ละแห่งทุกข์ 3. ละทางความดับทุกข์ 4. ละถึงความดับทุกข์ 5. ละอดีต 6. ละอนาคต 7. ละทั้งอดีตทั้งอนาคต 8. ละปัจจุสมุพบาท เมื่อกำหนดรู้และกำหนดละจึงละอริยสัจได้สามารถและทำให้วิชา (ความรู้) ให้เกิดขึ้น

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอริยสัจสี่โดยการใช่วิธีสัมผัสปัญญากำหนดรู้และควรปล่อยวางอารมณ์ทุกอย่างที่กำลังปรากฏขณะปัจจุบัน ดังที่พระพุทธเจ้าสอนว่า ทุกตัวอย่างใดอย่างหนึ่งในโลกนี้และในโลกอื่นทั้งหมดมีอริยสัจสี่เป็นมูลเหตุเกิดขึ้นด้วยความปรารถนาและความโลภ เพราะมีอริยสัจสี่เป็นมูลเหตุ บุคคลจึงมีความปรารถนาชั่ว และเมื่อละอริยสัจสี่ได้ทำวิชาให้เกิดขึ้นจึงละทุกข์ทั้งปวง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษา พบว่า อริยสัจสี่เป็นธรรมฝ่ายอกุศลที่มีความหมาย ประเภท และลักษณะรวมถึงแง่มุมที่มีความหลากหลายและยังเป็นเสมือนเครื่องชี้วัดเพื่อแสดงถึงความเป็นอริยบุคคล ได้อีกด้วย อริยสัจสี่ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่พุทธบริษัทควรที่ทำความรู้และทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งถึงแง่มุมต่างๆ เหล่านั้นรวมถึงควรให้มีการปฏิบัติเพื่อละอริยสัจสี่นั้นด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอริยสัจสี่ มีเนื้อหาสั้น กระชับ ขาดการเชื่อมโยงกับหลักธรรม และแนวทางการปฏิบัติในตำราแล้ว อาจทำไม่เข้าใจเนื้อหาหลักธรรมอย่างครบถ้วน ดังนั้น ควรมีการเชื่อมโยงกับเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการศึกษาเนื้อหา และหลักธรรมเชื่อมโยงกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น หากมีการศึกษาเรื่องอริยสัจสี่ในประเด็นนี้ ควรที่จะศึกษาในลักษณะดังนี้

- 1) ศึกษาพุทธวิธีการเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อละอริยสัจสี่
- 2) ศึกษาการละอริยสัจสี่ของพระอริยบุคคลแต่ละชั้นในการเจริญวิปัสสนาภาวนา

เอกสารอ้างอิง

- ปรียพ วิชาลบุรณ์, สุรัมภา รอดมณี, เนาวนิจ พึ่งจันทร์เดช และ เบญญาภา ทนต์ประเสริฐเวช. (2566). จัดทำบัณฑิตตามแนวพุทธจิต: บทวิเคราะห์ในมิติทางการพยาบาล. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(1), 120-140.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2558). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 41). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิธรรม.
- พระพุทธโฆสเถระ. (2551). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.

- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2538). *ปรมัตถโชติกะ ปฏิจจสมุปบาททีปนี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอำพัน นิลโน และ ธาณี สุวรรณประทีป. (2565). การปฏิบัติวิปัสสนาในวิตถตถนสูตร. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(2), 538-545.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Damnoen, P. S., Chaiworamankul, Y., Thammawatsiri, P. A., & Soontrondhammanitus, P. (2021). Buddhist Ethics and the way of Living in Daily Life: An Analysis of Genital Malfeasances (Kamesumicchacara). *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 12(8), 2943-2948.
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1-20.